

УДК 658.14-027.45-048.93 (477) (043.5)

Яструбецька Леся Сергіївна

*доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Yastrubetska Lesya

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor,
Professor of the Department of Finance, Money Circulation and Credit*

Ivan Franko National University of Lviv

ORCID: 0000-0001-6632-070X

**МЕТОД ІСТОРИЧНОЇ АБДУКЦІЇ У ДОСЛІДЖЕННІ ГІБРИДНИХ
АГРЕСІЙ НА МІЖДЕРЖАВНОМУ РІВНІ ТА В
ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
THE HISTORICAL ABDUCTION METHOD IN THE STUDY OF
HYBRID CONFLICTS AT THE INTERSTATE LEVEL AND IN
BUSINESS ACTIVITY**

***Анотація.** В статті обґрунтовано актуальність дослідження конфліктів нового типу, які набули поширення як на міждержавному рівні, так і в діяльності суб'єктів підприємництва. Автором акцентовано на важливості застосування системного міждисциплінарного підходу в науковому пізнанні чинників розвитку гібридних протистоянь з огляду на їх множинність та складність. Аргументовано необхідність оновлення й доповнення теоретико-методологічного інструментарію дослідження проблематики розвитку міждержавних гібридних агресій й гібридних фінансових конфліктів у підприємницькій діяльності, враховуючи її незначний ступінь вивчення на сьогодні. З цією метою запропоновано*

використовувати метод історичної абдукції, сформований на двокомпонентному поєднанні фактору часу при розкритті умов виникнення, формування й розвитку гібридних конфліктів й фактору встановлення абдуктивного висновку, що ґрунтується на міркуванні від наявних даних до вибору однієї із альтернативних гіпотез, яка пояснює їх найкраще. Використання методу історичної абдукції автором проілюстровано на прикладі гібридних агресій на міждержавному рівні (гібридна війна росії проти України) та на рівні ділових одиниць (рейдерство).

Ключові слова: безпека, національна безпека, фінансова безпека держави та суб'єктів підприємництва, гібридна агресія, гібридні фінансові конфлікти, метод історичної абдукції.

Summary. *The article focuses on significant radical and irreversible changes that the global security situation has undergone in recent years. It is argued that modern interstate confrontations are characterized by the use of a set of militaries, quasi-military, diplomatic, financial-economic, informational, historical-ideological, cultural and other means in order to achieve strategic political goals. This led to the emergence of new challenges and threats both to the national security of individual states and enterprises, and to international security as a whole. Therefore, the author substantiated the relevance of the study of hybrid conflicts and the need to develop and constantly update and supplement the theoretical and methodological tools for their knowledge both at the state level and in business activity, taking into account the insignificant degree of their study.*

The author emphasized the importance of using a systemic interdisciplinary approach in the scientific knowledge of the factors of the development of hybrid confrontations in view of their multiplicity and complexity. Systemicity in this case will be manifested primarily in the unification of a number of approaches to solving security problems, which will help to ensure a synergy effect - an increase

in the effectiveness of research as a result of the integration of scientific knowledge methods into a single system and, as a result, the discovery of fundamentally new patterns of development of security factors, in particular hybrid conflicts. Using a combination of methods of scientific knowledge will make it possible to find an optimal or alternative path to scientific truth.

Therefore, the article states that the study of the peculiarities of ensuring national security, in particular the financial security of the state and business entities, hybrid financial conflicts as their destabilizing factor, should be based on both general scientific methods, which are used for various sciences, and special ones - when solutions of applied scientific problems. The research uses a set of general scientific and empirical methods of scientific knowledge, including: theoretical generalization, induction and deduction, the method of scientific abstraction, grouping and systematization, analysis and synthesis, the method of comparison, the method of graphic visualization and others.

The article proposes to use the method of historical abduction, formed on a two-component combination of the time factor when studying the conditions for the emergence, formation and development of hybrid conflicts and the factor of establishing an abductive conclusion, which is based on reasoning from the available data before choosing one of the alternative hypotheses that best explains them. The author's use of the method of historical abduction is illustrated on the example of hybrid aggressions at the interstate level (hybrid war of Russia against Ukraine) and at the level of business units (raiding).

Key words: *security, national security, financial security of the state and business entities, hybrid aggression, hybrid financial conflicts, the method of historical abduction.*

Постановка проблеми. Впродовж останніх років глобальна ситуація у сфері безпеки зазнала суттєвих радикальних і незворотних змін. Міждержавні протистояння набули нового формату – гібридного, що

характеризується використанням сукупності мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, фінансово-економічних, інформаційних, історико-ідеологічних, культурних та інших засобів з метою досягнення стратегічних політичних цілей. Це зумовило появу нових викликів й загроз як національній безпеці окремих держав, суб'єктів господарювання, так і міжнародній безпеці в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню природи гібридних конфліктів присвятили свої праці такі вітчизняні та іноземні вчені: О. Базалук [1], В. Бірчак [2], В. В'ятрович [3], В. Горбулін [9], Р. Додонов [5], С. Рябенко [2], Р. Бернсбі [14], К. Каунерт [11], Дж. А. Ларсен [12], Г. Ласконьяріас [12], Є. Магда [7], Є. Марчук [8], А. Рач [13], Ш. Р. Рівз [14], М. Тараненко [10], Е. Фолі [11], І. Ярош [10] та низка інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, в Україні багатолітня російська гібридна агресія перейшла в гостру фазу – повномасштабне вторгнення, спричинивши сукупність руйнівних наслідків для усіх сфер життєдіяльності суспільства та держави. Деструктивного впливу різного масштабу зазнали вітчизняні суб'єкти підприємництва, які стикнулись із загрозами їх фінансовій безпеці, досвіду протидії яким ще на сьогодні в повній мірі не напрацьовано.

Формулювання цілей статті. Це актуалізувало потребу розроблення теоретико-методологічного інструментарію вивчення гібридних конфліктів як на рівні держави, так і в підприємницькій діяльності й зумовило мету статті – обґрунтування методу історичної абдукції та доцільності його використання в науковому пізнанні гібридних агресій і їхнього впливу на національну безпеку й фінансову безпеку держави й суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу статті. Система методів вивчення засад забезпечення національної безпеки та усіх її складових потребує постійного оновлення в зв'язку з множинністю та складністю чинників їх формування

й появою нового типу загроз. Окрім того, проблематика розвитку міждержавних гібридних агресій й гібридних фінансових конфліктів у підприємницькій діяльності на сьогодні є ще малодослідженою й методологічний інструментарій її пізнання перебуває на стадії становлення. Це зумовлює необхідність врахування при вивченні гібридних протистоянь системного міждисциплінарного підходу. Системність у цьому випадку передбачає об'єднання низки підходів до вирішення проблем безпеки, що допоможе забезпечити ефект синергії – зростання ефективності дослідження в результаті інтеграції методів наукового пізнання в єдину систему та виявлення внаслідок цього принципово нових закономірностей розвитку безпекових чинників, зокрема гібридних конфліктів. Використання комбінації методів наукового пізнання дасть можливість знайти оптимальний або альтернативний до наявних, шлях до наукової істини. Відтак, дослідження чинників забезпечення національної безпеки, зокрема фінансової безпеки держави й суб'єктів підприємництва, повинно ґрунтуватись як на загальнонаукових методах (індукції, дедукції, формалізації, абстрагування, аналізу та синтезу, систематизації, узагальнення, моделювання тощо), які застосовують для різних наук, так і на спеціальних – при розв'язанні прикладних наукових завдань.

Враховуючи міждисциплінарний підхід розкриття усіх аспектів забезпечення національної безпеки, зокрема фінансової безпеки держави й суб'єктів підприємництва, крім економічних методів, необхідно використовувати методи, що застосовують у дослідженнях таких наук, як конфліктологія, соціологія, психологія, право, політологія, історія, філософія, менеджмент, інформатика, математика тощо.

Методологічні основи конфліктології зорієнтовані на вивчення конфліктів і причин, що сприяють їх виникненню, на розкриття закономірностей розвитку та пошук шляхів розв'язання. Значного поширення у вивченні конфліктів набули методи опитування, зокрема

шляхом формування опитувальника з необхідними для розкриття питаннями та здійснення анкетування. Одночасно з опитуванням доцільним є використання експертного методу для встановлення оцінки отриманих результатів анкетування.

Важливим у контексті вивчення гібридних фінансових конфліктів є використання математичних прийомів. Підтвердженням цього є своєрідне поняття «математика конфлікту», яке ввели американські математики Дж. Непман та О. Моргенштерн у 1944 році. Математичні моделі допомагають виявити приховані закономірності функціонування конфліктних взаємовідносин, а опрацювання великого обсягу статистичного матеріалу сприяє формуванню чітких та достовірних результатів. Для моделювання узгодження інтересів конфлікуючих сторін використовують теорію ігор. Метою застосування цього інструменту математичного апарату є визначення інтересів учасників конфлікту, знаходження можливих варіантів узгодження їхніх інтересів і прогнозування розвитку подій відповідно до зробленого конфліктерами вибору.

Значущим у дослідженні безпекових чинників є історичний метод, заснований на вивченні виникнення, формування та розвитку об'єктів у хронологічній послідовності, а також логічний метод, що передбачає відтворення, реконструювання в мисленні складного об'єкта. При використанні логічного методу в дослідженні проблем безпеки відбувається абстрагування від усіх історичних випадків до виокремлення тих, що є найбільш вагомими, визначальними та істотними. Водночас, погоджуємося з А. Грабченко, В. Федорович, Я. Гаращенко, що історичний і логічний методи наукового пізнання використовуються тільки там, де так чи інакше предметом дослідження стає історія об'єкта [4, с. 30]. Відтак, у випадку дослідження розвитку гібридних агресій та гібридних фінансових конфліктів у контексті забезпечення фінансової безпеки ділових одиниць,

цей метод становитиме суттєве значення для формування й перевірки гіпотез і формулювання відповідних висновків.

Цікавим та корисним, на наш погляд, серед загальнонаукових методів дослідження поряд з індукцією й дедукцією є використання також абдукції. Вперше абдукцію як метод дослідження виділив Ч. Пірс, який уважав, що відбираючи з величезної кількості гіпотез найсуттєвіші, дослідники реалізують «абдукційний інстинкт», без якого розвиток науки неможливий. Згідно з таким баченням методологія науки має розумітися як взаємодія абдукції (прийняття правдоподібних гіпотез, які можна пояснити); індукції (реалізації емпіричного тестування висунутих гіпотез) і дедукції (методу, шляхом якого з прийнятих гіпотез виводять нові твердження). На думку вченого, всі ідеї наукового пізнання виникають шляхом абдукції, яка складається з вивчення фактів, встановлення взаємозв'язку між ними й висловлення гіпотези, що їх пояснює. Учений створив ідейний ескіз теорії міркування, яка пізніше була розвинута в дослідженнях зі штучного інтелекту, де абдуктивний висновок є видом автоматизованого правдоподібного міркування [6].

На перший погляд може здатися, що абдукція не відрізняється від індукції, у якій висновок роблять на основі узагальнених фактів і тому також має характер гіпотези. Водночас індукція визначає факти, що мають певну загальну ознаку, але не пояснює їх. Відтак, абдуктивне міркування широко використовується як у повсякденному мисленні, так і у всіх випадках, коли доводиться звертатися до гіпотез. Для прикладу, коли медики встановлюють діагноз на основі низки симптомів захворювання, вони роблять абдуктивний висновок, тобто, розглядаючи симптоми як взаємозалежну систему фактів, намагаються знайти їм пояснення за допомогою діагнозу передбачуваної хвороби. В такий же спосіб, коли в діяльності суб'єктів підприємництва починає з'являтися низка ознак агресивної поведінки третіх осіб, то внаслідок встановлення такої системи

пов'язаних фактів служба фінансової безпеки ділової одиниці висуває гіпотезу ймовірної рейдерської атаки. Ознаки (симптоми) виступають як безпосередньо спостережувані факти, наслідки, а рейдерство (хвороба) – як їхня причина. Тобто абдукція є логічною схемою пошуку пояснювальних гіпотез і головною відмінністю абдукції від індукції й дедукції є її орієнтація на пояснення досліджуваних фактів.

Застосування методу абдукції характеризується такими особливостями:

- пошук правдоподібних пояснювальних гіпотез відбувається в процесі розмірковування.
- у якості підстави для висновку можуть виступати як емпіричні факти, так і засновані на них узагальнення й емпіричні гіпотези;
- рівень пояснення фактів зростає в міру переходу від емпіричних гіпотез до теоретичних;
- в абдуктивному висновку використовується поєднання дедукції й індукції, зокрема дедукція служить для встановлення наслідків з гіпотези, запропонованої для пояснення нових фактів, а індукція – підтверджує або спростовує цю гіпотезу й відповідно коректує її. Тобто внаслідок абдукції відбувається модифікація й корекція гіпотез.

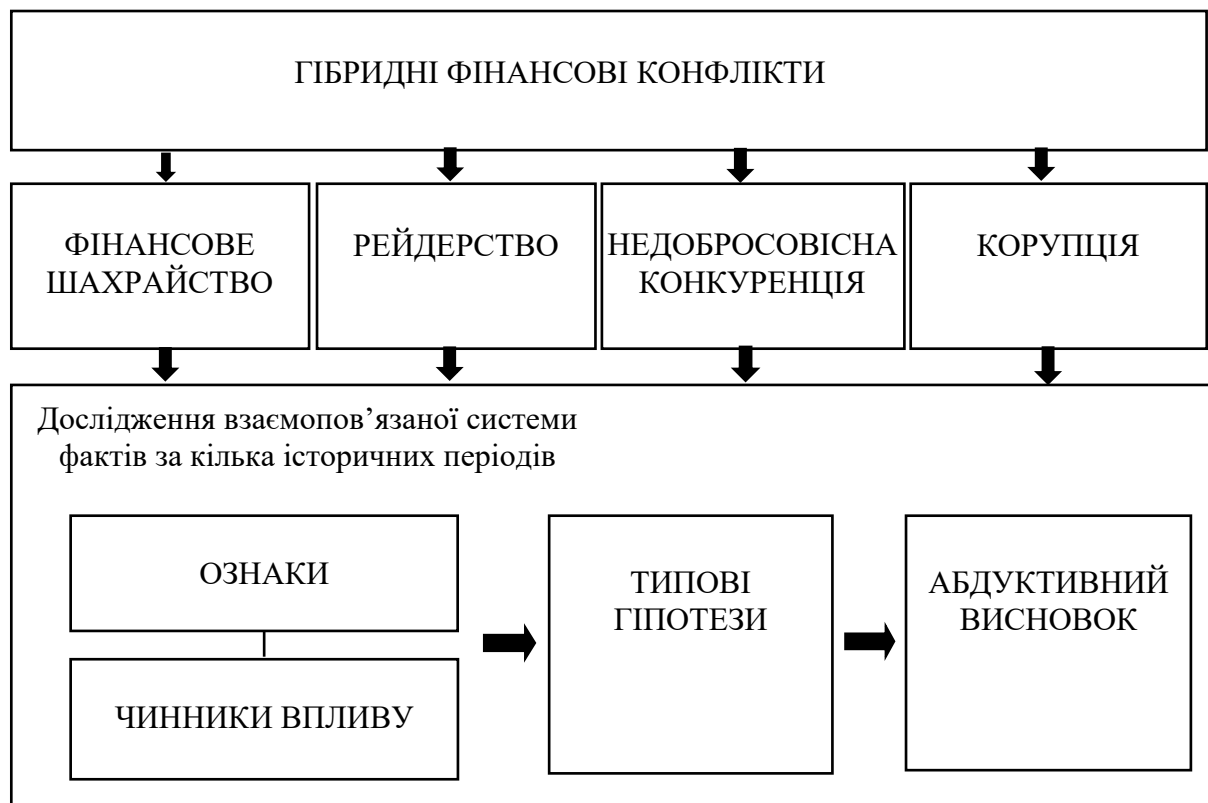
Враховуючи те, що забезпечення національної безпеки, зокрема фінансової безпеки держави й суб'єктів підприємництва, характеризується складністю та багатогранністю чинників впливу, а гібридні конфлікти мають переважно прихований характер їхнього розвитку впродовж тривалого часу і їм властива зміна інструментів агресії впродовж низки історичних періодів, пропонуємо в дослідженні цієї складної проблематики використовувати метод історичної абдукції. Цей метод передбачає інтегрування двох складових:

– історичного методу (вивчення виникнення, формування та розвитку чинників фінансової безпеки суб'єктів підприємництва в історичній хронології);

– абдукції (спосіб міркування від наявних даних до гіпотези, що пояснює або оцінює їх краще, ніж альтернативні гіпотези) [4, с. 27–29].

Серед найпоширеніших гібридних фінансових конфліктів на рівні суб'єктів підприємництва важливо виділяти такі: рейдерство, недобросовісна конкуренція, фінансове шахрайство працівників, корупція, конфлікти з інститутами фінансово-кредитної сфери, державними органами, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Концептуальну схему методу історичної абдукції в дослідженні гібридних фінансових конфліктів подано на рис. 1.

Рис. 1. Концептуальна схема використання методу історичної абдукції в дослідженні гібридних фінансових конфліктів

Джерело: розробка автора

ГІБРИДНИЙ КОНФЛІКТ НА МІЖДЕРЖАВНОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ)	
ЧАСОВІ ПЕРІОДИ	
XX століття (на прикладі української революції 1917–1921 рр.)	XXI століття (на прикладі 2014–2022 рр.)
Підтримка більшовицькою росією лояльних українських політичних груп	Намагання росії закріпити свій вплив в Україні через підтримку лояльних українських політичних еліт
Військове втручання росії в Україну	Військове втручання росії в Україну, починаючи з 2014 р.
Створення більшовиками маріонеткової УНР та «місцевих радянських республік» на захоплених територіях та маскування з їхньою допомогою агресії	Створення росією маріонеткових «ДНР» та «ЛНР» і тлумачення агресії в Україні внутрішнім громадянським конфліктом
Фінансування упроваджених росією в дипломатичні та консульські канали емісарів з метою здійснення розвідувально-підривної роботи проти Української держави	Фінансування росією агентури, впровадженої в стратегічні об'єкти, державні органи України, дипломатичні представництва й консульські установи з метою розвідувально-підривної діяльності
Провокування внутрішньополітичного розколу українського суспільства використанням пропаганди та поширенням гасел класової боротьби	Провокування росією соціальних, політичних, національно-етнічних і релігійних зіткнень, пропаганда й поширення проросійських інформаційних ресурсів з метою створення в Україні соціально-політичної напруги
ГІБРИДНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНФЛІКТ У ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (НА ПРИКЛАДІ РЕЙДЕРСТВА)	
ЧАСОВІ ПЕРІОДИ	
1991–2000 рр. (відверто кримінальне рейдерство, часто із застосуванням фізичного насильства)	2000 р. – дотепер (рейдерство з використанням напівлегальних інструментів боротьби)
Захоплення майнових комплексів державних підприємств у процесі приватизації	Фінансування колишніх партнерів, недобросовісного персоналу, кредиторів, представників державних органів, ЗМІ з метою впливу на підприємство-об'єкт агресії
Фізичне захоплення суб'єктів підприємництва	Порушення інформаційної безпеки суб'єкта підприємництва з метою розвідувально-підривної діяльності
Психологічний тиск, залякування, шантаж власників та керівників суб'єкта підприємництва	Розпалювання впровадженими агентами внутрішньокорпоративних конфліктів
Використання корупційної взаємодії з партнерами, конкурентами, персоналом, кредиторами, представниками державних органів, ЗМІ з метою впливу на підприємство-об'єкт агресії	Захоплення підприємств шляхом доведення до банкрутства, зупинки роботи, фізичного насильства внаслідок початку бойових дій в Україні в 2014 р.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОЇ СИСТЕМИ ФАКТІВ ЗА КІЛЬКА ІСТОРИЧНИХ ПЕРІОДІВ

Рис. 2. Використання методу історичної абдукції в дослідженні гібридних конфліктів на міждержавному рівні та в підприємницькій діяльності

Джерело: розробка автора

Використання пропонованого методу можна простежити на прикладі порівняння гібридних агресій на міждержавному рівні (гібридна війна росії проти України) та на рівні ділових одиниць (рейдерство) (рис. 2).

Наукові дослідження істориків на основі значної сукупності історичних даних й оцінювання значної кількості фактів протягом ХХ століття та 2014–2022 рр., дають змогу провести паралелі у використанні росією гібридних важелів впливу на Україну. Більшість інструментів гібридного конфлікту (спроба закріплення свого впливу на українських теренах через підтримку лояльних українських політичних середовищ, внутрішньополітичний розкол українського суспільства засобами пропаганди, відкрите військове втручання, намагання пояснити агресію внутрішнім громадянським конфліктом) російська влада використовувала ще з XVII–XVIII ст. Найкраще ілюструє гібридний сценарій російської агресії період Української революції 1917–1921 рр., коли більшовики проти Української Народної Республіки застосовували приблизно ті ж гібридні інструменти впливу, що й росія в ХХІ столітті використовує в Україні. Зокрема, під час Української революції в Україну було надіслано тисячі більшовицьких агітаторів, які вільно поширювали гасла більшовизму на території України в добу Центральної Ради, а подеколи і в добу Директорії Української Народної Республіки. Вдале використання більшовиками інформаційної пропаганди, поширення класової боротьби з метою розпалювання конфліктів між різними прошарками населення, а також організація масових заворушень є характерними ознаками гібридної війни [10, с. 36–39].

Як у сучасних умовах, так і 100 років тому росія використовувала також і політичні та фінансово-економічні інструменти гібридної агресії. Основними каналами ведення у 1918 році підривних дій проти Української держави були дипломатичні й консульські можливості. Через ці канали легальним і нелегальним шляхом упроваджували емісарів з метою

розгортання антиурядового підпілля. Нехтуючи нормами міжнародного права, радянська росія активно використовувала участь своєї делегації у мирних переговорах з Україною. До її складу залучали осіб з досвідом ведення розвідувально-підривної роботи у царській армії, а під виглядом дипломатів і консульських працівників було надіслано близько тисячі агентів та агітаторів, яким поставили завдання з підготовки антигетьманського повстання. Для цього керівникові російської так званої Мирової делегації Х. Раковському було виділено близько 40 мільйонів карбованців [8]. Кошти нелегальним формуванням надходили тоді з росії здебільшого дипломатичною поштою. Одного з радянських дипломатичних кур'єрів було затримано з трьома мільйонами карбованців, які призначалися для підривної діяльності. Для прикладу, влітку 1918 року затримали радянського консула М. Бека разом з його підлеглими. Під час обшуку в приміщенні консульства знайшли велику кількість агітаційної літератури, циркуляри для підготовки збройних виступів, а також картки з фотографіями і біографічними даними членів бойових підпільних організацій [8].

Сучасні інформаційні інструменти гібридної агресії росії в Україні спрямовані на дестабілізацію та руйнування інформаційно-комунікативного простору та суспільної свідомості українського суспільства шляхом поширення дезінформації. Пропагандистські операції росії характеризуються застосуванням великої кількості джерел дезінформування власного населення та світової спільноти з метою дискредитації та спростування правдивих повідомлень. Прикладом агресивних інформаційних кампаній є створення та розповсюдження пропагандистських наративів, зокрема таких, як так звана доктрина «ДНР» «Русский Донбасс» та інших. За допомогою таких інформаційних диверсій російські агресори намагалися змінити свідомість як українських, так і російських громадян, спотворити розуміння реальності та використати їх як

людський ресурс у 2014 році та продовжують застосовувати політику поширення дезінформації та пропагандистських потоків інформації у світі, фінансуючи широку мережу каналів передачі такої інформації.

Одночасно з інформаційними інструментами в гібридній війні росією використано також соціально-політичні інструменти, зокрема відбувалося фінансування соціальних, політичних, національно-етнічних і релігійних зіткнень з метою створення в Україні соціально-політичної напруги.

Фінансово-економічні інструменти гібридної війни росії охоплюють здійснення агресором систематичних торговельних війн з метою пригнічення зовнішньоторговельного потенціалу України та блокування диверсифікації зовнішньоторговельних зв'язків. Суттєвої шкоди національним інтересам України завдано проникненням агентів агресора в економіку України з метою її ослаблення та встановлення реального чи прихованого контролю над стратегічними підприємствами. Наслідком таких дій стало здійснення актів економічного тероризму (організація широко спектру економічних заходів на економічних об'єктах України, які призвели до зупинки їх фінансово-господарської діяльності, доведення до банкрутства, розмивання частки акцій, істотного підвищення соціальної напруги внаслідок скорочення працівників, отримання конфіденційної інформації про акціонерів тощо). Проникнення російського капіталу в український бізнес призвело також до деструктивної та протиправної діяльності, такої як організація нелегальної економічної діяльності (розширення потоків контрабанди, відмивання грошей, організація на території України інноваційних децентралізованих фінансових мереж для фінансування тероризму, підконтрольних політичних проєктів та сепаратистських рухів, які здійснюють підривну діяльність тощо). Фінансово-економічні інструменти гібридної війни росії передбачали також агентурне проникнення в державні органи управління з метою впливу на регулювання економіки України та міжнародні економічні відносини.

Значної шкоди економіці України було завдано шляхом вчинення російськими агентами впливу рейдерства, шпигунства (промислового, технологічного, патентного тощо), укладання економічно недоцільних, екологічно- та технологічно шкідливих контрактів, використовуючи хабарництво та системну корупцію.

Метод історичної абдукції дає змогу ідентифікувати гібридний конфлікт за допомогою дослідження взаємозалежної системи фактів за кілька історичних періодів. З його допомогою ми виявили не лише схожість використання гібридних конфліктів на міждержавному рівні, але й підтвердили також застосування подібного інструментарію на рівні суб'єктів підприємництва. Зокрема, подібними до інструментів російської агресії є важелі впливу рейдерів на захоплені суб'єкти підприємництва – порушення інформаційної безпеки ділових одиниць з метою розвідувально-підривної діяльності; фінансування недобросовісних бізнес-партнерів, персоналу, кредиторів, представників державних органів, ЗМІ з метою впливу на підприємство-об'єкт агресії; розпалювання впровадженими агентами фінансових конфліктів; захоплення підприємств шляхом доведення до банкрутства, зупинки роботи, фізичного насильства; використання корупційної взаємодії з різними учасниками бізнес-середовища підприємства-об'єкта агресії з метою впливу на нього.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Метод історичної абдукції дає змогу зробити відбір найсуттєвіших гіпотез, які можна пояснити на основі врахування часової послідовності реалізованих подій у сфері національної безпеки та її складових. Відтак, досягається поглиблене розуміння суті досліджуваної проблематики, з'являється можливість формулювати більш обґрунтовані висновки, що, своєю чергою сприятиме розробленню дієвих механізмів протидії як міждержавним гібридним агресіям, так і гібридним фінансовим конфліктам в підприємницькій діяльності.

Література

1. Базалук О. Теорія війни та миру. Геофілософія Європи. Київ : МФКО, 2016. 246 с.
2. Бірчак В., Рябенко С. Гібридні війни Росії: історія, яка повторюється. *Українська інтернет-газета «Збруч»*. 2019. URL: <https://zbruc.eu/node/86597> (дата звернення: 11.09.2023).
3. В'ятрович В. Нотатки з кухні «переписування історії». 2-ге вид. К. : Наш Формат, 2022. 528 с.
4. Грабченко А. І., Федорович В. О., Гаращенко Я. М. Методи наукових досліджень : навч. посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2009. 142 с.
5. Додонов Р. Конфлікт на Сході України у дзеркалі соціально-філософської рефлексії. Вінниця : ГЛОБУС ПРЕСС, 2016. 200 с.
6. Заєць О. В. Абдукція у логіці. *Велика українська енциклопедія*. URL : https://vue.gov.ua/Abduktsiia_u_lohitsi (дата звернення: 19.09.2023).
7. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи. Київ: КАЛАМАР, 2017. 268 с.
8. Марчук Є. «Гібридні війни» Росії. Відлуння спецоперацій через 100 років. *Lb.ua*. 2019. URL : <http://surl.li/iakwa> (дата звернення: 11.03.2022).
9. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. К. : НІСД, 2017. 496 с.
10. Тараненко М. М., Ярош І. С. Роль людини в гібридній війні: українська революція 1917–1921 рр. та сучасність. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 2. С. 36–39. URL: http://lsey.org.ua/2_2021/8.pdf (дата звернення: 11.08.2023).
11. Foley E., Kaunert C. Russian Private Military and Ukraine: Hybrid Surrogate Warfare and Russian State Policy by Other Means. *Central European Journal of International and Security Studies*. 2022. Vol. 16, Iss. 3. P. 172–192. URL: https://www.cejiss.org/images/docs/Issue_16-3/Foley_Kaunert_-_16-3_web.pdf (дата звернення: 11.12.2022).

12. Lasconjarias G., Larsen J. A. NATO's Response to Hybrid Threats. *NDC Research Division*. 2015. 337 p. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/195405/fp_24.pdf (дата звернення: 12.07.2022).
13. Racz A. Russia's Hybrid War in Ukraine: breaking the enemy's ability to resist. *FIIA Report*. 2015. 43. URL: https://www.academia.edu/13041864/Russia_s_Hybrid_War_in_Ukraine_Breaking_the_Enemy_s_Ability_to_Resist (дата звернення: 20.07.2022).
14. Reeves S. R., Barnsby R. E. The new griffin of war: hybrid international armed conflicts. *Harvard International Relations Council*. Inc. 2013. Vol. 34. Iss. 3. URL: <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA316203914&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=07391854&p=AONE&sw=w&userGroup=anon%7Ea1e6f244> (дата звернення: 18.10.2022).

References

1. Bazaluk, O. (2016). *Teoriya viyny ta myru. Neofilosofiya Yevropy* [The theory of war and peace. Geophilosophy of Europe] Kyiv: MFKO [in Ukrainian].
2. Birchak, V., & Ryabenko, S. (2019). *Hibrydni viiny Rosii: istoriia, yaka povtoriuetsia* [Russia's hybrid wars: history repeating itself]. *Ukrainian online newspaper «Zbruch»*. Retrieved from <https://zbruch.eu/node/86597> [in Ukrainian].
3. Vyatrovych, V. (2022). *Notatky z kukhni «perepysuvannia istorii»* [Notes from the kitchen «rewriting history»]. 2nd edition. K.: Nash Format [in Ukrainian].
4. Hrabchenko, A. I., Fedorovych, V. O., & Harashchenko, Y. M. (2009). *Metody naukovykh doslidzhen: navch. posibnyk* [Methods of scientific research]. Kharkiv: NTU «KHPI» [in Ukrainian].

5. Dodonov, R. (2016). Konflikt na Skhodi Ukrayiny u dzerkali sotsial'no-filosofs'koyi refleksiyyi [The conflict in the East of Ukraine in the mirror of socio-philosophical reflection]. Vinnytsya: HLOBUS PRESS [in Ukrainian].
6. Zayets' O. V. Abduktsiya u lohitsi [Abduction in logic]. *Velyka ukrayins'ka entsyklopediya – Great Ukrainian encyclopedia*. Retrieved from https://vue.gov.ua/Abduktsiia_u_lohitsi [in Ukrainian].
7. Mahda, Ye. (2017). Hibrydna ahresiya Rosiyi: uroky dlya Yevropy [Russia's hybrid aggression: lessons for Europe]. Kyiv: KALAMAR [in Ukrainian].
8. Marchuk, Ye. (2019). «Hibrydni viyny» Rosiyi. Vidlunnya spetsoperatsiy cherez 100 rokiv [«Hybrid wars» of Russia. Echoes of special operations after 100 years]. *Lb.ua*. Retrieved from <http://surl.li/iakwa> [in Ukrainian].
9. Horbulin, V.P. (2017). Svitova hibrydna viyna: ukrayins'kyy front: monohrafiya [World hybrid war: Ukrainian front: monograph] K.: NISD [in Ukrainian].
10. Taranenko, M. M., & Yarosh, I. S. (2021). Rol' lyudyny v hibrydnyy viyni: ukrayins'ka revolyutsiya 1917–1921 rr. ta suchasnist' [The role of man in hybrid warfare: the Ukrainian revolution of 1917–1921 and modernity]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, 2, 36–39. Retrieved from http://lsej.org.ua/2_2021/8.pdf [in Ukrainian].
11. Foley, E., Kaunert, C. (2022), Rosiys'ki pryvatni viys'kovi ta Ukrayina: hibrydna surohatna viyna ta rosiys'ka derzhavna polityka inshymy zasobamy [Russian Private Military and Ukraine: Hybrid Surrogate Warfare and Russian State Policy by Other Means]. *Central European Journal of International and Security Studies*, 16, 3, 172–192. Retrieved from https://www.cejiss.org/images/docs/Issue_16-3/Foley_Kaunert_-_16-3_web.pdf [in English].

12. Lasconjarias, G., & Larsen, J. A. (2015). Vidpovid' NATO na hibrydni zahrozy [NATO's Response to Hybrid Threats]. *Doslidnyts'kyi viddil NDTs*. Retrieved from https://www.files.ethz.ch/isn/195405/fp_24.pdf [in English].
13. Racz, A. (2015). Hibrydna viyna Rosiyi v Ukrayini: zlam spromozhnosti voroha do oporu [Russia's Hybrid War in Ukraine: breaking the enemy's ability to resist]. *Zvit FIIA*. 43. Retrieved from https://www.academia.edu/13041864/Russia_s_Hybrid_War_in_Ukraine_Breaking_the_Ene [in English].
14. Reeves, S. R., & Barnsby, R. E. (2013). Novyy hryfon viyny: hibrydni mizhnarodni zbroyni konflikty [The new griffin of war: hybrid international armed conflicts]. *Harvards'ka rada z mizhnarodnykh vidnosyn*. Inc, 34, 3. Retrieved from <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA316203914&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=07391854&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon%7Ea1e6f244> [in English].